

STRESZCZENIE

Celem niniejszej pracy jest ukazanie dziejów pierwszego klasztoru bernardynek na ziemiach polskich, noszącego wezwanie św. Agnieszki, znajdującego się niegdyś w Krakowie, na przedmieściu Stradom, w pobliżu tzw. Mostu Królewskiego. Losy zamieszkujących go zakonnic przez ponad trzy wieki nierozzerwalnie związane były z historią miasta jak i lokalnego Kościoła. Datę początkową pracy wyznacza rok 1459, kiedy to z inicjatywy hojnego fundatora i dobrodzieja Jana z Hinczy z Rogowa rozpoczęto wznoszenie świątyni oraz pierwszych klasztornych zabudowań. Należy jednak zaznaczyć, iż geneza ich wspólnoty jest nieco wcześniejsza i ściśle łączy się z pobytem św. Jana Kapistrana w Krakowie. To, bowiem pod wpływem jego płomiennych kazań i siły oddziaływania dotychczasowe oddolnie gromadzące się grupy pobożnych kobiet zapragnęły prowadzić życie wspólnotowe w pobliżu klasztoru braci. Z kolei za datę krańcową rozprawy przyjęto 1788 r., w którym z inicjatywy prymasa Michała Poniatowskiego, pełniącego równocześnie urząd administratora biskupstwa krakowskiego, przeprowadzono kasatę klasztoru św. Agnieszki, a tamtejsze bernardynki zmuszono do przeniesienia się do konwentu św. Józefa, znajdującego się przy obecnej ul. Poselskiej.

Praca pod względem konstrukcyjnym składa się z pięciu rozdziałów, ułożonych w układzie problemowym. W pierwszym z nich została ukazana geneza wspólnoty bernardynek, związana ściśle z kaznodziejską działalnością św. Jana Kapistrana. Omówiona została pierwotna siedziba tercjarek, która mieściła się w domu przy Bramie Mikołajskiej. Jak się przypuszcza to jej mieszkanki, po przenosinach na przedmieście Stradom stały się załącznikiem przyszłej wspólnoty klasztoru pw. św. Agnieszki. W kolejnej części rozdziału została omówiona sylwetka Jana Hinczy z Rogowa - fundatora klasztoru i kościoła oraz etapy wznoszenia świątyni. W oparciu o zachowane źródła pisane i ikonograficzne przedstawiono wygląd zewnętrzny klasztornego kościoła, z zaznaczeniem cezury jaką stanowił najazd wojsk szwedzkich, który przyczynił się do całkowitego zniszczenia pierwotnego założenia, zmuszając zakonnicę do tułaczki i szukania tymczasowego schronienia. Kolejno omówiony został proces odbudowy oraz wkład jaki na tym polu miały przełożone konwentu bernardynek. W oparciu o zachowane inwentarze, spisywane jako pokłosie wizytacji przeprowadzanych przez prowincjałów Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów, przedstawione zostało wyposażenie

klasztornego kościoła oraz jego zakrystii. Ostatnią część rozdziału poświęcono tematowi kasaty, przeprowadzonej w 1788 r. z inspiracji prymasa Michała Poniatowskiego.

W drugim rozdziale omówiono przepisy prawne na których opierało się funkcjonowanie stradomskiego konwentu bernardynek. W pierwszej kolejności przedstawiono w nim charakterystykę Reguły Trzeciego Zakonu św. Franciszka zatwierdzonej przez papieża Mikołaja IV, a następnie dostosowanej do potrzeb wspólnot klasztornych przez Leona X. Następnie omówiono nadanie klasztorowi ustaw papieskich w 1461 r., przez o. Gabriela Rangoni, z polecenia Piusa II, które stanowiły wykładnię prawa stosowaną w codziennym życiu klasztoru oraz, co miało przełomowe znaczenia dla kształtowania losów wspólnoty, wprowadzały obowiązek klauzury. W dalszej części scharakteryzowane zostały uchwały soboru trydenckiego odnoszące się do żeńskiego życia zakonnego, a także późniejsze dokumenty papieskie dotyczące zachowania klauzury. Jako wyraz tychże postanowień omówiono działalność i sylwetkę o. Hannibala Rossellego, komisarza generalnego, podejmującego pierwsze próby na polu wdrażania reformy potrydenckiej, zarówno w klasztorze bernardynów jak i bernardynek. Ukazano następnie działalność prowincjała o. Benedykta Gąsiorka, który w myśl nowych przepisów, przyjętych przez sobór trydencki, zobowiązał zakonnice od św. Agnieszki do złożenia uroczystych ślubów oraz przestrzegania nakazu klauzury. W ostatnim paragrafie rozdziału omówiono jurysdykcyjną zależność klasztoru bernardynek od władz Zakonu Bernardynów.

W trzecim rozdziale przedstawione zostało zagadnienie, szeroko pojętego, życia w konwencie św. Agnieszki. W pierwszej kolejności scharakteryzowany został kształt stradomskiej wspólnoty, poprzez nakreślenie pochodzenia terytorialnego i stanowego tamtejszych zakonnic oraz ich wzajemnych powiązań rodzinnych. Następnie omówiono poszczególne etapy życia klasztornego: wstępowanie do nowicjatu, składanie profesji, a także okoliczności śmierci zakonnic. W dalszej części rozdziału scharakteryzowano wydarzenia z historii konwentu, które miały bezpośredni wpływ na jego losy. Przedstawione zostały klęski żywiołowe, z jakimi zmagaly się bernardynki jak zarazy, powodzie, związane z położeniem ich siedziby w bezpośrednim sąsiedztwie przepływającej Wisły, oraz pożary. Ukazane zostało zaangażowanie bernardynek od św. Agnieszki w tworzenie nowych fundacji klasztornych (Tarnów, Wilno, Lublin, Kraków - św. Józef). Ostatnie z zaprezentowanych wydarzeń to opis zbrojnego napadu na konwent, zorganizowanego w 1612 r. przez Aleksandra Koniecpolskiego i jego towarzyszy.

Tematyka czwartego rozdziału skupia się wokół zagadnienia wewnętrznej organizacji klasztoru. Omówiona w nim została struktura urzędów sprawowanych w konwencie

bernardynek oraz zakres obowiązków wchodzących w ich zakres. Podjęta została także próba odtworzenia listy zakonnic pełniących poszczególne urzędy. Zaznaczono również istnienie tzw. rodziny klasztornej, do której zaliczały się rezydentki, czyli świeckie kobiety, osiadłe w konwencie na tzw. dewocji oraz służba. Ponadto ukazano zagadnienie duchowej opieki nad wspólnotą bernardynek. Sprawowali ją bernardyni z sąsiedniego konwentu pw. św. Bernardyna ze Sieny, pełniący obowiązki spowiedników oraz kaznodziejów oraz księża należący do duchowieństwa diecezjalnego, będący kapelanami klasztornej świątyni pw. św. Agnieszki. W osobnym paragrafie przedstawiono życie duchowo - religijne stradomskich bernardynek oraz ich zaangażowanie w działalność lokalnego Kościoła.

W ostatnim rozdziale pracy omówione zostały źródła utrzymania klasztoru św. Agnieszki, na które składały się dochody stałe oraz jednorazowe oraz sposób zarządzania i nadzoru nad ich sprawami finansowymi. Do regularnych wpływów zasilających budżet bernardynek zaliczono sumy posagowe, czynsze lokowane na dobrach ziemskich, krakowskich i kazimierskich kamienicach i jatkach rzeźniczych, kwoty pochodzące z dzierżawy oraz opłaty uiszczane przez rezydentki i rodziny dziewcząt przebywających na edukacji. Wśród nieregularnych typów przychodów wymieniono legaty testamentowe, darowizny królewskie, jałmużny pochodzące od wiernych i dobrodziejów. Omówiono także na podstawie istniejących źródeł przykładowe rodzaje wydatków.

Uzupełnienie pracy stanowią: wykaz bibliografii, tabel i ilustracji oraz dołączone aneksy. Pierwszy z nich zawiera wykaz bernardynek należących do klasztoru św. Agnieszki, będący poszerzeniem trzeciego rozdziału, w którym zostało przedstawione pochodzenie stanowe i terytorialne tamtejszych zakonnic. Kolejne trzy tabele zamieszczone w aneksie stanowią uzupełnienie piątego rozdziału, poświęconego źródłom utrzymania. Składają się na nie wykazy czynszów przynależnych do klasztoru św. Agnieszki, ulokowanych na dobrach ziemskich, krakowskich i kazimierskich kamienicach oraz jatkach rzeźniczych.

Kraków, 31.07.2023r.

Hermina Świech-Mełysa